

Regeringens skrivelse

1989/90: 124

med redogörelse för den svenska
krigsmaterielexporten år 1989

Skr.
1989/90: 124

Regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 5 april 1990 samt överlämnar en i utdraget angiven redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten år 1989.

På regeringens vägnar
Odd Engström

Anita Gradin

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 5 april 1990

Närvarande: statsrådet Engström, ordförande, och statsråden S. Andersson, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Freivalds, Wallström, Lööv, Persson, Molin, Sahlin, Larsson, Åsbrink

Föredragande: statsrådet Gradin

Skrivelse med redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten år 1989

Den svenska tillverkningen, försäljningen och exporten av krigsmateriel kontrolleras av statsmakterna.

Tillverkning och tillhandahållande regleras genom lagen (SFS 1983: 1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m. m. (tillverkningslagen, ändrad senast SFS 1988:559) och förordningen (SFS 1983: 1036, ändrad senast 1988:562) i samma ämne.

Båda författningarna trädde i kraft den 1 januari 1984.

I tillverkningslagen föreskrivs att tillverkning av krigsmateriel inte får ske utan regeringens tillstånd. Vidare krävs tillstånd för att försälja, utbjuda mot vederlag eller förmedla krigsmateriel, uppfinning avseende krigsmateriel och metod för framställning av sådan materiel.

För utövande av kontroll över tillverkning och försäljning av krigsmateriel inrättades år 1935 krigsmaterielinspektionen (KMI), som numera finns inom utrikesdepartementets handelsavdelning. Berörda företag är skyldiga att till KMI avge deklARATIONER rörande bl. a. import och försäljning av krigsmateriel. År 1988 infördes även en rapporteringsskyldighet beträffande uppdrag som lämnats åt någon annan att tillverka krigsmateriel.

Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 1989 (SFS 1989:566) omfattas även statliga myndigheter som är affärsverk av tillverkningslagen.

På grundval av redovisningen från de statliga och privata företagen upprättar KMI statistik. En sammanställning av materialet görs årsvis. Sedan den 1 januari 1988 sker viss registrering av det statistiska underlaget med automatisk databehandling.

I Sverige råder sedan länge ett generellt förbud mot export av krigsmateriel. Regeringen kan dock medge undantag från förbudet. Att en utförsel på detta sätt tillåts har sin grund i vår säkerhetspolitik och den därav betingade nödvändigheten av att kunna upprätthålla en hög självförsörjningsgrad avseende krigsmateriel.

Reglerna om krigsmaterielexport finns i lagen (SFS 1988:558) om för-

bud mot utförsel av krigsmateriel, m. m. (utförsellagen) och dithörande förordning (SFS 1988:561). Båda författningarna trädde i kraft den 1 juli 1988.

Enligt utförsellagen krävs tillstånd till utförsel av varor som utgör krigsmateriel. Tillstånd krävs vidare för att till någon utom riket upplåta eller överlåta tillverkningsrätt avseende krigsmateriel. Sedan den 1 juli 1988 krävs därutöver tillstånd för att utveckla krigsmateriel åt någon i utlandet. Bestämmelser om vad som avses med krigsmateriel finns i den nyssnämnda förordningen.

Tillstånd krävs även för att inom riket bedriva militärt inriktad utbildning av utländska medborgare.

Sedan den 1 juli 1988 är tillverkare av krigsmateriel skyldiga att kvartalsvis redovisa den marknadsföring de bedriver utomlands. Underrättelse måste även lämnas till regeringen senast fyra veckor innan ett anbud lämnas till, eller ett avtal sluts med, någon i utlandet beträffande försäljning eller annat tillhandahållande av krigsmateriel eller upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt avseende krigsmateriel.

Beslut i ärenden rörande dispens från utförselbudet fattas av regeringen. Regeringsärendena bereds av KMI. Nära samråd sker därvid med utrikesdepartementets politiska avdelning, försvarsdepartementet och i vissa fall med industridepartementet. Utrikeshandelsministern har myndigats att pröva utförselärenden som inte avser utförsel i större omfattning eller inte är av större vikt.

Riksdagen fastställde år 1971 (prop. 1971:146, UU 21, rskr. 343) de riktlinjer som skall ligga till grund för tillståndsprövningen. Riktlinjerna har sedermera bekräftats genom godkännandet av proposition med förslag till lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel m. m. år 1982 (prop. 1981/82:196, UU 26, rskr. 345).

Export av krigsmateriel aktualiserar ständigt problem av principiell karaktär, och tillståndsprövningen utgör ofta en synnerligen grannliga uppgift. Det är inte möjligt att utforma riktlinjer för tillståndsprövningen så att alla svårigheter i tillämpningen kan undanröjas. Det är därför naturligt att prövningen av de enskilda tillståndsärendena tillmätts särskild betydelse. Enligt 10 kap. 6 § regeringsformen skall regeringen i utrikesärenden av större vikt överlägga med utrikesnämnden före avgörandet, om så kan ske. Vissa utförselärenden rörande krigsmateriel är av den arten att överläggning med nämnden skall äga rum. Även om sådana överläggningar inte bedöms erforderliga, har det likväl ansetts önskvärt att prövningen av vissa enskilda dispensärenden ges en bredare förankring. Riksdagen beslutade år 1984 på grundval av propositionen (1984/85:82) om ökad insyn och samråd i frågor som rör krigsmaterielexport att en rådgivande nämnd i krigsmaterielexportfrågor skulle inrättas (UU 1984/85:5, rskr. 61).

Nämnden, som består av sex ledamöter tillsatta på parlamentarisk grund, inledde sin verksamhet i februari 1985. Den höll år 1989 tio sammanträden. Nämnden har till uppgift att lämna råd i enskilda krigsmaterielexportfrågor. Nämnden sammanträder på kallelse av krigsmaterielin-

spektören som också leder sammanträdena. Det ankommer på inspektören att redovisa samrådet för det föredragande statsrådet.

Alla principellt viktiga ärenden görs till föremål för samråd inom nämnden. Dess månatliga sammanträden ger ledamöterna en fortlöpande insyn i regeringens handläggning av krigsmaterielexportärendena. Nämnden ersätter dock inte utrikesnämnden i sådana ärenden som regeringen enligt regeringsformen har att överlägga med utrikesnämnden om.

För att bistå krigsmaterielinspektören med beredning av ärenden rörande klassificering av krigsmateriel inrättades år 1984 ett särskilt tekniskvetenskapligt råd med företrädare för flera olika institutioner, som äger kunskap om teknologins tillämpning på civila resp. militära områden. Under år 1989 höll rådet sex sammanträden.

I nyss nämnda proposition uttalade regeringen sin avsikt att varje år lämna riksdagen en redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten. Härigenom skulle riksdagen förse med en samlad information om krigsmaterielexporten samtidigt som underlag skulle ges för en bredare allmän debatt.

I enlighet härmed har regeringen sedan år 1985 förelagt riksdagen en årlig skrivelse med redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten. Inom KMI har nu utarbetats en redogörelse avseende år 1989. Redogörelsen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga*.

Av redovisningen framgår bl. a. att utförseltillstånd för försäld krigsmateriel under år 1989 lämnats till ett värde av 7 247 milj. kr. jämfört med 6 405 milj. kr. under år 1988. Detta innebär räknat i 1968 års priser en ökning med 6,5 %. År 1988 var ökningen 14,4 % och år 1987 21,8 %.

Svenska tillverkares faktiska krigsmaterielexport under år 1989 uppgick till 6 006 milj. kr. mot 6 154 milj. kr. under år 1988. I 1968 års priser motsvarar detta en minskning med 8 %. 40 % av den totala exporten år 1989 utgjordes av leveranser till Indien.

En inhemsk försvarsindustri har fördelar från beredskaps- och underhållssynpunkt och är av värde när det gäller att tillhandahålla vapensystem och avancerad militärteknologi som är väl anpassade till svenska villkor. Härom råder bred enighet. Det svenska försvaret har emellertid hittills inte ansetts vara en tillräcklig avnämare för att upprätthålla kapaciteten hos svensk försvarsindustri. Det svenska försvarets beställningar kommer med ibland långa och oregelbundna mellanrum. En viss export har därför bedömts som nödvändig för att svensk försvarsindustri skall kunna behålla sin utvecklingskraft och tekniska kompetens. Regeringen tillsatte i juni 1988 en parlamentarisk utredning för att närmare belysa dessa förhållanden, utredningen om krigsmaterielexporten (Dir. 1988:41). Utredningen har haft i uppdrag att analysera sambandet mellan den svenska försvarsindustrins förmåga att tillgodose kravet på en ur neutralitetspolitisk synvinkel acceptabel självförsörjning av krigsmateriel och denna industris beroende av exportmöjligheter. Den skulle även utreda konsekvenserna av och villkoren för försvarsindustriellt samarbete med utlandet samt pröva behovet av ändringar i nu gällande riktlinjer för krigsmaterielexporten och i förekommande fall formulera förslag till sådana förändringar. Utredningen avgav i februari

1990 sitt betänkande "Utlandssamverkan på krigsmaterielområdet" (SOU 1990:102). Det är för närvarande under remissbehandling. Skr. 1989/90:124

I juni 1988 fick även en särskild utredare i uppdrag att se över krigsmaterielbegreppet, utredningen om krigsmaterielbegreppet (Dir. 1988:42). Översynen avsåg dels nuvarande krigsmaterielförteckning, dels principerna för klassificeringen. Utredaren avgav i oktober 1989 sitt betänkande "Begreppet krigsmateriel" (SOU 1989:66). Betänkandet har remissbehandlats.

Från och med den 1 juli 1988 har genom den tidigare nämnda lagstiftningen en rad nya regler och kontrollbestämmelser för krigsmaterielexporten införts. I en särskild handbok, utgiven av KMI i december 1988, har nu gällande regelverk och handlägningsordning för tillståndsärenden redovisats.

Jag hemställer att regeringen

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört i det föregående,

dels till riksdagen överlämnar redogörelsen för den svenska krigsmaterielexporten år 1989.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar i enlighet med hennes hemställan.

Allmän bakgrund

Krigsmaterielinspektionen (KMI) följer utvecklingen av den svenska marknadsföringen, försäljningen och exporten av krigsmateriel. De företag som har tillstånd att bedriva verksamhet på krigsmaterielområdet – för närvarande omkring 140 stycken, varav ett sjuttioal är aktiva – är skyldiga att lämna redovisning i olika hänseenden till KMI. Detta material jämte uppgifter som inspektionen tar fram på annat sätt analyseras och bearbetas inom KMI. I propositionen (1984/85:82) om ökad insyn och samråd i frågor som rör krigsmaterielexport uttalade regeringen sin avsikt att varje år lämna riksdagen en redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten. Föreliggande redogörelse avser den svenska krigsmaterielexporten år 1989.

Utförseltillstånd

Antalet inkomna utförselärenden har under senare år legat mellan 1 700 och 2 300. Den övervägande delen av dessa har gällt utförsel av enstaka vapen och annan krigsmateriel av ringa omfattning.

Beslut om utförseltillstånd fattas av regeringen. I ärenden som inte avser utförsel i större omfattning eller inte är av större vikt får det statsråd som har till uppgift att föredra ärenden om utförsel av krigsmateriel pröva frågan om sådant tillstånd. Som framgår av tabell 1 fattades år 1989 regeringsbeslut i utförselärenden som sammantaget utgjorde 98 % av det totala värdet av givna tillstånd.

Tabell 1. Utförselbevis för försåld krigsmateriel under åren 1985 – 1989

År	Totalt värde milj. kr.	Härav reg. beslut milj. kr.	% av total- värdet	Antal reg. beslut
1985	3 120	3 030	97	182
1986	4 262	4 151	97	226
1987	5 383	5 320	99	285
1988	6 405	6 333	99	380
1989	7 247	7 100	98	312

Av tabell 2 nedan framgår att den sammantagna volymen av beviljade utförelstillstånd beräknad i 1968 års priser ökat under år 1989 med 6,5 %. Det bör påpekas att utförelstillstånden ofta avser utförelse som sträcker sig över flera kalenderår.

Tabell 2. Utförelsebevis för försåld krigsmateriel under åren 1985–1989 i löpande priser och i 1968 års prisnivå¹ jämte den procentuella volymförändringen

År	Värdet i löpande priser milj. kr.	Värde i 1968 års priser milj. kr.	Volymförändring %
1985	3 120	746	+ 30,9
1986	4 262	980	+ 31,3
1987	5 383	1 194	+ 21,8
1988	6 405	1 366	+ 14,4
1989	7 247	1 455	+ 6,5

¹ Vid prisräkningen har SCB:s exportindex för verkstadsprodukter använts.

Faktiska leveranser

KMI:s utförelsestatistik grundar sig på de uppgifter som redovisas av exportföretagen rörande värdet av levererad materiel.

Tabell 3 visar värdet i miljoner kronor av svensk krigsmaterielexport under den senaste tioårsperioden såväl i löpande priser som i 1968 års prisnivå. Av tabellen framgår även krigsmaterielens andel av Sveriges totala varuexport. Värdena för år 1988 och år 1989 avser export från samtliga krigsmaterieltillverkare. Utförelse av jakt- och sportskyttmateriel från vapenhandlare till enskilda personer liksom till vapenhandlare redovisas sedan år 1988 separat.

Tabell 3. Värdet av svensk krigsmaterielexport under åren 1980–1989 i löpande priser och 1968 års prisnivå², m. m.

År	Sveriges totala varuexport milj. kr	Krigsmaterielexport			
		löpande priser milj. kr.	andel av totalexporten %	1968 års priser milj. kr.	volymförändring %
1980	130 800	2 078	1,59	775	+ 14,5
1981	144 523	1 697	1,17	577	- 25,5
1982	167 975	1 588	0,95	481	- 16,6
1983	210 310	1 658	0,79	444	- 7,7
1984	242 500	2 178	0,90	554	+ 24,8
1985	259 985	2 137	0,82	511	- 7,8
1986	265 100	3 243	1,22	746	+ 46,0
1987	281 433	4 427	1,57	981	+ 31,5
1988	304 782	6 155	2,02	1 313	+ 34,0
1989	331 500	6 006	1,81	1 206	- 8,1

² Vid prisräkningen har SCB:s exportindex för verkstadsprodukter använts. Värdet fr. o. m. år 1988 avser svenska tillverkares krigsmaterielexport.

Krigsmaterielens andel av vår totala varuexport för år 1989 uppgår till 1,81 %, mot 2,02 % för år 1988. Genomsnittssiffran för den senaste tioårsperioden är 1,28 %.

Som alltid gäller att förändringar från ett år till ett annat inte ger underlag för några mer långsiktiga bedömningar av utvecklingstendenser. Det kan noteras att 41 % av den samlade utförseln under år 1989 avsåg export till ett land, nämligen Indien (46 % år 1988). Denna export dominerades i sin tur av AB Bofors leveranser av fälthaubitsystem. I övrigt kan noteras ett relativt stort mått av stabilitet såväl beträffande regional fördelning som saluvärde till de 15 största köparländerna.

En jämförelse av tabellerna 1, 2 och 3 visar att det sammantagna värdet av beviljade utförseltillstånd under ett år kan skilja sig avsevärt från värdet av faktiska leveranser under samma år.

I tabell 4 redovisas krigsmaterielexporten fördelad på tio olika huvudområden. Det tidigare huvudområdet vapen och ammunition har för år 1989 indelats i eldrörsvapen och ammunition resp. robotar, torpeder och minor. Vidare har den tidigare kategorin övrig materiel indelats i materiel för stridsledning (sikten, eldledningselektronik m. m.), övningsmateriel, tillverkningsutrustning samt övrig materiel.

Tabell 4. Värdet av svensk krigsmaterielexport i milj. kr under åren 1987–1989 fördelat på tio olika huvudområden

	1987	1988	1989
a) Eldrörsvapen och ammunition	} 3447	} 5079	3356
b) Robotar, torpeder, minor			961
c) Krut och sprängämnen	82	90	490 ³
d) Militära fordon	77	10	272 ⁴
e) Militära fartyg	2	0	4
f) Militära flygplan	479	456	384
g) Materiel för stridsledning m m	} 341	} 520	383
h) Övningsmateriel			18
i) Tillverkningsutrustning			83
j) Övrig materiel			54
Summa	4428	6155	6005

³ Varav 102,1 utgör leveranser i bulk och 388,1 i delladdningar som tidigare redovisades under a)

⁴ Varav 209 milj. kr. hjulfordon för Indien som tidigare redovisades under a).

Geografisk spridning

Skr. 1989/90: 124
Bilaga

Den i föregående tabeller redovisade totala omfattningen av krigsmateriel-exporten och dess uppdelning på olika huvudområden kompletteras i följande sammanställningar av exportens fördelning, dels på skilda regioner under den senaste tioårsperioden (tabell 5), dels på enskilda länder under åren 1987, 1988 och 1989 (tabell 6).

Tabell 5. Krigsmaterielexportens fördelning på regioner i procent av värdet under åren 1985 – 1989

	1985	1986	1987	1988	1989
Europa (väst) ⁵	50	53	42	33	42
Nordamerika	8	4	14	11	10
Sydamerika	8	9	4	6	3
Asien	27	31	38	50	44
Afrika	5	0	2	0	0
Oceanien	2	3	0	0	0
Europa (öst)	0	0	0	0	0
Antal länder	40	38	40	38	35

⁵ Västeuropa inkl. Jugoslavien.

Sedd över ett längre tidsavsnitt visar sammanställningen att den svenska krigsmaterielexporten till knappt hälften av sitt värde gått till Västeuropa och till drygt 30% till Asien.

Tabell 6. Exporten av krigsmateriel år 1989 fördelad på länder (som jämförelse anges även exporten under åren 1987 och 1988)

Skr. 1989/90: 124
Bilaga

	1989	1988	1987
	Exporten anges i tusental kronor		
Amerikas Förenta Stater	562 153	631 339	441 325
Argentina	105	39 049	15 643
Australien	25 303	20 812	14 148
Belgien	2 247	2 843	2 999
Brasilien	38 837	87 862	92 958
Canada	48 221	36 686	170 404
Danmark	213 172	135 632	181 593
Finland	86 365	73 129	296 846
Frankrike	3 570	6 192	5 868
Förbundsrepubliken Tyskland	173 910	327 717	153 358
Ghana	2 016	—	—
Grekland	2 198	70 303	2 226
Hongkong ⁶	9 848	188	518
Indien	2 444 790	2 833 205	1 387 410
Indonesien	49 791	17 756	51 269
Irland	3 015	3 582	10 280
Island ⁶	37	111	34
Italien	80 344	65 704	86 870
Japan	3 275	6 819	16 156
Jugoslavien	601 334	80 227	62 652
Malaysia	2 934	29 234	40 621
Mexico	6	10 673	39 495
Nederländerna	180 166	101 370	41 668
Norge	737 886	644 475	519 958
Nya Zeeland	3 382	8 756	1 060
Pakistan	90 617	75 923	185 762
Peru	20	—	4 999
Portugal	415	1 215	125
Schweiz	12 128	113 599	69 811
Singapore	28 561	82 628	31 172
Spanien	10 619	2 044	7 269
Storbritannien	60 902	11 826	52 955
Tunisien	10 993	867	23 235
Venezuela	152 466	210 839	—
Österrike	363 877	393 073	367 740
Summa	6 005 503	6 154 448 ⁷	4 426 595 ⁷

⁶ Endast utförelse av finkaliberammunition.

⁷ Slutsumman anger totalvärdet, i vilket också ingår leveranser till länder som ej var mottagare under år 1989.

Under år 1989 omfattade svenska tillverkarens krigsmaterielexport 35 länder. Till 5 av de 35 länderna understeg exportvärdet 1 milj. kr. Avseende två länder har exporten enbart utgjort finkaliberammunition.

Till detta skall läggas utförelse av reservdelar, underhållsmateriel m. m. från Försvarets materielverk till ett sammanlagt värde av 25,7 milj. kr. Denna utförelse skedde i allt väsentligt till Finland och Danmark.

Häruöver beviljades under år 1989 tillstånd för utförelse av handeldvapen för jakt- och sportskytte till ett sammanlagt värde av drygt 8 milj. kr.

Försäljning av tillverkningsrättigheter m. m.

Under år 1989 har tre tillstånd lämnats till upplåtelse av tillverkningsrättigheter utom riket. De har avsett tillverkning i Canada, Förenta Staterna resp. Norge.

Prövningen av ärenden rörande licenser sker på samma sätt som när det gäller export av materielen som sådan. Förutom den prövning som föregår varje tillstånd till export av krigsmateriel görs en genomgång av relevanta delar av licensavtalet. Därvid fästs särskild vikt vid frågor rörande licensens omfattning, dess utsträckning i tiden, reexportklausuler m. m.

Regeringen har med stöd av 12 § utförsellagen föreskrivit en skyldighet för företag som överlåtit en tillverkningsrätt avseende krigsmateriel till någon i utlandet att årligen redovisa huruvida överlåtelsen är i kraft samt, om möjligt, huruvida tillverkning skett på basis av denna överlåtelse.

11 företag har för år 1989 lämnat sådan redovisning avseende 74 licensöverlåtelser i 19 länder. Av dessa avtal är 18 slutna efter den 1 januari 1983 då skyldighet att inhämta regeringens tillstånd infördes.

Militärt inriktad utbildning

Militärt inriktad utbildning av utländsk medborgare får inte bedrivas inom landet utan regeringens tillstånd. Under år 1989 har ett sådant tillstånd lämnats, avseende utbildning av österrikiska medborgare.

Redovisning av ägande i utländska rättssubjekt

Enligt 10 § utförsellagen skall företag som har tillstånd att tillverka eller tillhandahålla krigsmateriel årligen redovisa uppgifter om ägande i utländska rättssubjekt som bedriver utveckling, tillverkning, marknadsföring eller försäljning av krigsmateriel.

Åtta företag har, avseende läget den 31 december 1989, redovisat ägande i 19 utländska rättssubjekt i 12 länder.

De exporterande företagen

Det finns för närvarande ca 60 exportörer av krigsmateriel i Sverige. Av dessa är 25 mindre företag som har tillstånd att handla med jakt- och sportskyttevapen. 35 företag som har tillstånd att tillverka krigsmateriel exporterade sådan materiel under år 1989. 22 av de tillverkande företagen exporterade för mer än 1 milj. kr.

De främsta exportörerna är AB Bofors och FFV Ordnance. AB Bofors är den ojämförligt största. Tillsammans svarade de för 74 % av krigsmateriel-exporten år 1989. Fem företag exporterade för mer än 100 milj. kr., nämligen Saab Missiles AB, Saab-Scania Flygdivisionen, Philips Elektronikindustrier AB (numera Bofors Electronics AB), Saab Instruments

AB samt Nobel Kemi AB. SATT Communications AB (numera SATech AB), Volvo Flygmotor AB och Hägglunds Vehicle AB exporterade vardera för mellan 50 och 100 milj. kr. Fem företag exporterade för mellan 10 och 50 milj. kr., nämligen Bofors Aerotronics AB, FFV Norma AB, Lindesbergs Industri AB, S.A. Marine AB samt FFV Aerotech. Övriga företag med en export överstigande 1 milj. kr är Saab Training Systems AB, Air Target Sweden AB, Karlskronavarvet AB, Mipro AB, Forsheda AB, Chematur AB och Hasselfors Preciform AB.

Tillsammans svarade dessa 22 företag för 99,6% av hela den svenska krigsmaterielexporten under år 1989.